

Радован Радиновић

Београдски форум за свет равноправних

КРИЗА СТРАТЕГИЈЕ ОДВРАЋАЊА

Сажетак

У тексту се разматрају чиниоци који угрожавају ефикасност стратегије одвраћања. Захваљујући тој стратегији и равнотежи страха на којој она почива велике силе спречава да оне директно ступају у међусобно војни сукоб, а нарочито онај у коме би дошло до неограничене и неконтролисане употребе нуклеарних борбених средстава. Од негативних чинилаца које угрожавају стратегију одвраћања у овом раду се разматрају следеће: 1. Ширење НАТО на Исток и гомилање војних снага на границе Русије; 2. Инсталирање антиракетног штита у источној Европи, на Далеком истоку и на Аљасци, чији је циљ да се Русији одузме време неопходно за узвраћање на први нуклеарни удар НАТО-а и САД. 3. Минијатуризација нуклеарног оружја, односно производња тзв. малих бомби ограниченог разорног дејства; 4. Пролиферација тог оружја или повећање броја његових поседника. Имајући у виду наведене трендове, као и опасност да то оружје дође у посед неке терористичке организације, све то објективно повећава вероватноћу примене тога оружја и истовремено обезвређује стратегију одвраћања.

Кључне речи: *Стратегија одвраћања, нуклеарно оружје, ширење НАТО, стратегија националне безбедности, Путиново обраћање јавности*

ПОЈМОВНИ (ЗНАЧЕЊСКИ) ОКВИР

Термин „стратегија одвраћања“ или, прецизније речено, одвраћање датира још из времена хладног рата, када је светски поредак био саздан од два блока на челу којих су стајале две супер силе (САД

и СССР). Те две супер силе и њихови блокови су се међусобно надметали за свеколику превласт у свету. Оне су једине располагале нуклеарним потенцијалима који су били у стању да вишеструко униште цео свет. Ово без обзира која би од њих прва употребила своје нуклеарне ефективе. Друга страна је располагала могућношћу да на време открије да је према њој усмерен нуклеарни удар главног противника, те да благовремено, тј. пре него што се на њену територију и акваторију сруче уништавајући нуклеарни удари противника, узврати сопственим ударима и противнику нанесе такође уништавајуће ударе.

Никаква предност или превласт у односу снага двају главних противника – ни квалитативна, ни квантитативна – није била гаранција ни једној од страна у сукобу нити да ће предахитрити противника и нанети му удар пре него што он буде у стању да то открије и на удар одговори сопственим ударима, нити да ће своју земљу и народ спасити од тоталног уништења нити првим нити узвратним ударом.

Ето, на таквој равнотежи страха од тоталног међусобног уништења, обе супер силе избегавале су директне конфликте који би могли довести до њиховог тзв. великог рата, а то значи рата са неконтролисаним и неограниченом применом оружја за масовно уништавање. Супер силе су ратовале на свим пољима и фронтovima: идеолошком, политичком, вредносном, економском, обавештајно-пропагандном итд. Оне су били у сталном надметању у свим доменима изузев директног војног сукобљавања. Између њих је деценијама беснео тзв. хладни рат, уз неவிђену трку у наоружавању, бројне посредничке ратове вођене преко трећих држава или коалиција, али су се стриктно држале правила да међусобни војни конфликт избегну по сваку цену. У прошлости је било случајева да је војни сукоб супер сила био готово неизбежан, али се у последњи час проналазио начин да се катастрофа избегне, а то значи да је деловала стратегија одвраћања.¹

Може се рећи да је страх од одмазде противника био главни разлог што две супер силе на челу својих међусобно непријатељски расположених војних савеза нису ступиле у директни војни сукоб, иако је за то било врло изгледних повода у њиховом вишедеценијском надметању од краја Другог светског рата до средине 80-тих година, тј. до времена када је Источни војни и политички савез показао слабости и пукотине у својим редовима које се више нису могле санирати. Тако је стратегија одвраћања функционисала на принципу међусобног застрашивања. Парадоксално, војна технологија је довела до развоја нуклеарног као готово апсолутног оружја, а управо тај

1) Најпознатији пример опасности од избијања сукоба супер сила била је тзв. Кубанска криза с почетка 60-тих година прошлог века. Рат је избегнут готово у последњем часу тако што је сојетски лидер Хрушчов одустао од размештања ракетних система на Кубу, што би иначе био за САД довољан разлог да уђу у тзв. велики рат са СССР.

његов квалитет који му је омогућио да сваки директни војни судар доведе до победе, односно пораза стране која то оружје не поседује, постао је главна препрека за његову примену у рату. Тиме га је и практично дефункционализовао у његовој основној намени. Уместо директног побеничког војног убојног средства које на бојишту представља главни фактор преваге у односу снага, нуклеарно оружје постаје средство које спречава његову борбену употребу и фактички га премешта из сфере директне стратегије у средство посредне стратегије, односно стратегије одвраћања.²

Свака стратегија, па и стратегија одвраћања представља проналажење механизма и усклађивања ресурса на путу достизања стратешких циљева. У том контексту треба имати у виду читав низ потеза које су супер силе предузимале у међусобним односима, како не би дошле у опасност да нуклеарни рат не могу избећи. Ту спадају: међусобни дијалог – билатерално и у међународним организацијама и телима - у циљу детанта у њиховим односима; склапање антибалистичког споразума (1972. год.) и других споразума и иницијативе о контроли и смањењу нуклеарних потенцијала; спречавање пролиферације нуклеарног оружја; стални контакт ради избегавања грешака које би могле довести до нуклеарних сукоба између њих две; међусобна размена информација која је доводила до релаксације њихових односа, итд.

Све што је наведено, а и много тога што овде није наведено а јесте предузимано на плану избегавања директног војног сукоба супер сила, односи се на период биполарног светског поретка. Од његовог пада, тј. од почетка стварања мултиполарног поретка, када је престала потреба за мерама попуштања и контроле стања у међусобним односима, то стратегију одвраћања уводи у озбиљну кризу. Такву и толику да се свет никада до сада није налазио у толикој опасности од неконтролисаног избијања нуклеарног рата између најјачих војних сила света. У тексту који следи навешћемо неколико чињеница које кризу стратегије одвраћања доводе до самог врха, а одатле до катастрофе целог света је само један корак.

АНТИРУСКА ХИСТЕРИЈА ЗАПАДА И МЕЃУСОБНА ИСКЉУЧИВОСТ СТРАТЕГИЈА БЕЗБЕДНОСТИ САД И РУСИЈЕ

У релативно кратком временском размаку (нешто више од два месеца) оба лидера две нуклеарне супер силе изашла су у јав-

2) Види: Немања Божић „Равнотежа силе у војно политичкој моћи САД“, Војно дело, бр. 1 из 1979. године, страна 56-69, нарочито део о теорији одвраћања и улози оружја за масовно уништавање.

ност са својим концептима стратегија безбедности својих држава. Најпре је то учино председник САД (08.12.2017.год.). Додуше, сам текст стратегије има преко 50 страница,³ а Трамп је своје излагање свео на свега неколико страница. У том свом кратком експозеу амерички председник је маркирао главне ставке те његове стратегије националне безбедности, а оне су следеће:

- Сједињене Америчке Државе се суочавају са изузетно опасним светом који је испињен бројним претњама. У том смислу посебно се апострофирају неке земље којим авладају тзв. „лажни режими“. У те земље Трамп убраја Иран и Северну Кореју и сматра да ће оне ускоро имати нуклеарно оружје.
- Посебну опасност и претњу америчким националним интересима представљају Русија и Кина. Наводно, те земље су ревизионистичке и под тим сматра да се ради о државама које настоје да оспоре глобалну доминацију САД и да еродирају амерички систем безбедности.
- Тзв. слобони свет је изложен бројним другим опасностима, међу којима се посебно истиче тероризам и масовне миграције.
- Улога и мисија САД је да онемогуће опадање америчког угледа и утицаја у свету, да промовишу америчке вредности, да обезбеде даљњи просперитет америчког начина живота и система вредности и да очувају мир у свету намећући своју вољу у свим државама и народима.

У суштини, стратегија националне безбедности САД која носи име Доналда Трампа и даље је стратегија доминације, која у међународним односима полази од приоритета моћи, у првом реду војне моћи. Она тежи свету по мери САД, а не по мери самог тог света. За тему овог рада, а то је криза стратегије одвраћања, посебан значај има један од циљева те тзв. Трампове стратегије. Ради се о циљу обезбеђивања мира путем снаге. То значи да се тежи достизању такве и толике надмоћи да се свака претња може отклонити употребом војне силе, односно наметање мира путем присиле, а не преговорима, компромисима и поштовањем принципа и правила у међународним односима.

Посебно забрињавајућа чињеница је што Трампова стратегија најављује осавремењивање нуклеарних потенцијала Америке, производњу тзв. малих бомби и снижавање прага за коришћење, односно борбену употребу овог арсенала, а то стратегију од-

3) National Security Strategy of the United States of America, dosutpno na www.whitehouse.gov.

враћања готово доводи у ћорсокак. Овде треба имати у виду да су ове тзв. мале бомбе претежно намењене за евентуални одговор на нуклеарни напад на виталне америчке интересе било где у свету, а нарочито у Европи. Ко би то могао бити други изузев Русије, па је јасно коме су те бомбе намењене и против кога усмерене. Тиме се директно алудира на наводну руску конвенционалну претњу америчким европских савезницима, што је потпуна бесмислица. А тим бомбама им се, наводно, гарантује безбедност.

Да Русија неће мирно и пасивно посматрати како се амерички и НАТО војни потенцијали гомилају на њеним границама, било је сваком јасно још од средине 2007.-ме године, тј. од оног историјског говора Владимира Путина на безбедносној конференцији у Минхену. „Свет није само ваш“, поручио је Путин свим западним лидерима, а понајвише америчком председнику.⁴ То што је тада мислио постало је кристално јасно у његовом обраћању 01. марта 2018.год. посланицима оба дома Државне думе, Савета федерације, члановима Владе РФ, губернаторима, верским и политичким лидерима, личностима из културног и јавног живота и представницима водећих медија.⁵ Тај Путинов говор је директна опомена јастребовима у САД да је Русија свесна да свим мерама које они предузимају теже да јој одузму време за узвратни нуклеарни удар, што је сама суштина стратегије одвраћања. Цела видео презентација нових руских нуклеарних могућности треба да увери САД да, макар колико се трудили да војно блокирају руске границе, то неће бити довољно да онемогући руско узвраћање. За тему којом се овде бавимо најбитнија је врло оштра Путинова најава да ће Русија употребити нуклеарно оружје ако буде нападнута или она директно или њени савезници било којим нуклеарним средством, па и оним минијатурним. Колико би по убојној снази то узвраћање могло бити то сада и овде није могуће предвидети, али је битно подвући да би то стратегију одвраћања до крајности обезвредило, јер би, кад већ почне међусобна размена тзв. малих бомби, до ескалације сигурно дошло и одвраћање више не би функционисало.

Још је више узнемирујућа за нашу тему Путинова изјава да би Русија употребила нуклеарна средства и у случају да буде нападнута конвенционалним оружјем ако би тај напад био процењен као опасност по опстанак Русије као државе и као угрожавање њене територијалне целовитости. Ову изјаву треба схватити пре свега као упозорење свим геополитичарима и геостратезима За-

4) М. Лазански, лист „Политика“ од 03.03.2018.год., стр.19.

5) Бојан Билбија „Војна моћ Русије гарант светског мира“, недељник „Печат“, бр. 510 од 09.03.2018.год., стр.26

пада који потичу из геополитичке школе Збигњева Бжежинског и њима сличних који упорно тврде да је Русија превелика и да се са њом тако великом не може ефикасно управљати и да је она пребогата природним ресурсима да би их само Русија користила, те да би било праведно да те ресурсе могу користити и остале земље света. Зна се, наравно, ко би у том смислу био први на реду. Ништа од тога. Русија је, како то рече Путин, спремна на све да то спречи, односно спремна је и на једнострану примену нуклеарног оружја да би спречила комадање своје територије, а то би свакако значило крај постојања овог света каквим га данас знамо.

Посебно негативна чињеница за стратегију одвраћања представља свеопшта сатанизација Русије и поређење Путина са Хитлером а Русије са Немачком с краја 30-тих година 20-тог века. Тада је Немачка испољавала бруталне агресивне намере према суседима. Исто то наводно, према мишљењима и становиштима Запада данас чини Русија према својим суседима. У том смислу брине готово унисоно сврставање Запада и ЕУ уз Велику Британију око наводне руске кривице за тровање бившег руског шпијуна и сврставање око идеје и опредељења да се за тај догађај Русија казни иако се о томе још увек не зна права истина. До којих граница ће ићи то кажњавање Русије и посебно до којих граница може ићи руско стрпљење и уздржавање од одмазде ригорозним мерама, права је ноћна мора за стратегију одвраћања. Чини се да се још увек не види крај спирале тог заоштравања. А одатле свет лако може клизнути у катастрофу. Једини позитиван шок и отрежњавајући био би евентуални изненадни сусрет Трампа и Путина. Ова антируска хистерија коју шири Запад све више личи на политичко оружје којим се у ствари утире пут правом рату и то оном сукобу светских размера. Такође, ваља имати у виду да тако суманута русофобија није од јуче већ да она има своје дубоке историјске, геополитичке и цивилизацијске корене.⁶

ШИРЕЊЕ НАТО НА ИСТОК И КРИЗА СТРАТЕГИЈЕ ОДВРАЋАЊА

Ширење на Исток једно је од главних опредељења стратегије НАТО-а и то од раније. Ипак, ово што се данас чини је у том погледу права антируска хистерија Запада. Толика и таква да је америчка претеденткиња на место председника САД, Хилари Клинтон,

6) Види Г. Метан, Русија-Запад: хиљаду година рата: русофобија од Карла Великог до Украјинске кризе, Академска књига, Београд, 2017.год. стр. 1.,141.-250.; Х. Хофбауер, Слика непријатеља-Русија: историја једне демонизације, Албатрос Београд 2017., стр. 17.-22., 44.-49 и 71.-78.

готово очајнички захтевала од председника Трампа да заштити Америку од Русије. Разуме се, да се овде не ради о рационалној бризи за безбедност Америке, а још мање о њеној угрожености са стране Русије, већ о даљњем потпиривању антируског становишта које је данас постало готово опште место не само у Америци, већ и у целом западном свету. А главни стратешки циљ је сузбити све изразитије утицај Русије, како у њеном непосредном суседству, тако и на глобалном плану: у Европи, на Далеком, Средњем и Блиском Истоку, у Африци, Латинској Америци. Посебну опасност по светски мир представља непрестано гурање Русије у украјински конфликт, чему пун допринос даје и Трампова одлука да одобри извоз офанзивног наоружања Украјини. Тиме се директно подстиче радикализација кризе на руско-украјинској граници, што свет може гурнути у нови неконтролисани оружани сукоб, који би се тешко могао држати под контролом.

Своју стратегију ширења на Исток, НАТО је посебно промовисао на свом последњем самиту у Варшави, лета 2016.-те године.⁷ На фону јачања антируског становишта, ширењем НАТО на Исток и његовим приближавањем ка границама Русије, НАТО најстоји остварити неколико стратешких циљева:⁸ 1. запречити све стратешке правце преко којих Русија може остварити везе са Европом, а то су Балтик на северу, Пољска и Украјина на централном вектору и Балкан на југу; 2. по сваку цену спречити да руски војни и полички ангажман у Сирији кризу у овој земљи реши тако што би се очувала њена територијална целовитост и владајући режим Асада, а што треба да буде увод у стварање нове проамеричке политичке и геополитичке конфигурације Средњег истока, у којој би био сузбијен утицај Русије и Ирана. Истовременим јачањем позиција у Грузији, Јерменији и Азербејџану приближити ове земље чланству НАТО, чиме војно затворити руски кавкаски стратешки правац и по могућности отворити нову кризу на руском Кавказу. 3. сталним присуством у Украјини остварити продор у дубину тзв. руске равнице.

Посебно негативан утицај на стратегију одвраћања имају мере НАТО и Запада на челу са САД које се односе на размештај војних снага у земље Балтика- Литванија, Летонија и Естонија, те у Пољску, Румунију и Бугарску. То се нарочито односи на тзв. анти-балистички ракетни штит којег САД инсталирају у Пољској и Румунији, те на Далеком истоку и на Аљасци. Штит је само привидно

7) О томе види текст „Актуелно стање, стратегија и перспективе НАТО савеза“, Безбедносни форум, бр. 2 2016.год., изд. Европски безбедносни форум, Београд, стр. 9.-15.

8) Исто, стр. 13.

дефанзивног караткера, јер се он врло брзо може (и хоће) претворити у офанзивни комплет. Привидно намењен за одбрану од иранских и северно корејских ракета, штит је превасходно постављен да би обарао руске ракете средњег домета које су гарант руског одговора на евентуални напад нуклеарним средствима мање разорне снаге НАТО-а и Запада које су размештене на тлу Европе. Штит је такође намењен за пресретање далекометних руских ракета распоређених на далеком истоку Русије и намењених за ударе по територији САД у случају општег нуклеарног сукоба. Такође, ракетни штит може врло брзо бити наоружан и нуклеарним средствима која у свом домету имају готово цео простор европске Русије, чиме руско узвраћање на евентуални нуклеарни напад би било доведено у питање.

Да бисмо илустровали механизам функционисања стратегије одвраћања и у том контексту сагледали опасности које у себи крије неконтролисано ширење НАТО на Исток, ваља имати у виду податак да на евентуални напад са територије САД руски одговор на располагању има око 30 минута. Ту спада уочавање лансирања, идентификација опасности, аналитичка обрада и информисање одговорних и надлежних за издавање наређења за узврат итд. Све је то могуће обавити у тих тридесет минута. Но, ако се нуклеарни удар изводи са територије Румуније, Пољске или Балтичких земаља, тада Русија за узвраћање на располагању има тек неколико минута, а то није довољно. Управо зато стратегија одвраћања упада у нерешиву кризу. Та чињеница тера обе стране да стално проналазе нове системе који могу пробити сваку одбрану или своје ефективне намењене за узвраћање размештају на подморнице које плове уз обале главног противника, или у догледно време у космос, одакле би узвраћање било загарантовано. Разуме се, до неких нових открића која би и то узвраћање довела у питање. Све то свет гура у нову велику трку у наоружању, што додатно угрожава светски мир, а стратегију одвраћања уводи у нову кризу.

МИНИЈАТУРИЗАЦИЈА НУКЛЕАРНИХ СРЕДСТАВА

О производњи тзв. малих бомби почело се писати још од краја 60-тих и почетка 70-тих година прошлог века. Писало се у страним изворима, али и у нашим.⁹ Циљ је био да се произведе нуклеарно борбено средство које ће имати ограничено разорно и топлоотно дејство, а које ће задржати апсолутно радијационо дејство, али на

9) Види Вулета Вулетић „О борбеним карактеристикама тактичког нуклеарног оружја“, Војно дело, бр.3, 1976.год., стр. 94.-101.

ограниченом простору, пре свега у оквирима тзв. битачне просторије. Потпуна је илузија, да не кажемо тежу и непристојнију реч, да ван радијуса успешног зрачења радијација престаје бити опасност, јер она траје све до краја периода полураспада материје која је извор радијације (а то може потрајати и неколико милијарди година). Дакле, зрачење је у овом смислу апсолутна категорија.

Војним технолозима и стратезима је био циљ да добију оружје које неће рушити градове и убијати стотине хиљада цивила, попут оних у Хиросими и Нагасакију, већ које ће бити у стању да униште борбене саставе на бојишту и борбене системе, нарочито оклопно-механизоване. И у томе су успели. Добили су нуклеарне бомбе од неколико килотона, ракете и артиљериске гранате пуњене радијационим материјалом, односно нуклеарним експлозивом. У исту ту категорију тзв. малих нуклеарних средстава спадају и дронови који носе пројектиле пуњене овом врстом експлозивне материје.

Само сазнање да таква убојна средства постоје, да са њима располажу велике војне силе, али и неке друге невелике земље, повећава ризик од његове употребе. Логично је и разумљиво да нуклеарна средства велике разорне моћи и великог домета преваходно служе за међусобно застрашивање великих сила, на чему се иначе заснива савремена стратегија одвраћања, али та тзв. минијатурна средства су намењена за борбену употребу на бојишту, пре свега у оним сукобима који се претежно могу квалификовати као конвенционални сукоби. Њиховом појавом и увођењем у организацијско-формациско устројство јединица на бојишту укида праг страха од практичне примене ових средстава, односно уклања баријеру страха да би његова примена могла изазвати неконтролисани сукоб између великих сила. Зна се да обе велике нуклеарне силе располажу овим нуклеарним средствима. Она свакако нису произведена само да се лагерују већ и да се примењују. Уосталом, нова Трампова стратегија националне безбедности потенцира управо ова средства, тзв. мале бомбе. Са тим бомбама Америка намерава да брани своје савезнике у Европи од наводних руских удара са исто таквим односно минијатурним средствима.

Главна опасност од минијатуризације нуклеарних средстава по ефикасност стратегије одвраћања није зато што би та средства као таква пореметила нуклеарни баланс моћи између великих војних сила, већ зато што та средства вероватноћу њихове употребе чине далеко већим него да их нема. Једном употребљено нуклеарно средство макар колике јачине отвара пандорину кутију посрепене ескалације сукоба и примену све јачих и јачих средстава без

ограничења, а то би водило у директну светску катаклизму. У тим околностима стратегија одвраћања више уопште не би функционисала.

Посебна опасност процеса минијатуризације нуклеарних средстава огледа се у томе што се тим путем повећава и могућност да тако минијатурна нуклеарна средства падну у руке некој терористичкој организацији. Само се са ужасом можемо запитати у каквој би се опасности нашао савремени свет ако би се то догодило. Не само да би то повећало уцењивачки капацитет тероризма и терористичких организација, већ би то директно угрозило и светски мир и опстанак човечанства.¹⁰

У спречавању примене средстава за масовно уништавање од стране терористичких организација стратегија одвраћања нема готово никаквог утицаја. Управо се у томе састоји и одговорност земаља које та средства поседују да их чувају како не би пала у руке терористима.

ПРОЛИФЕРАЦИЈА НУКЛЕАРНИХ СРЕДСТАВА

Пролиферација у буквалном смислу значи ницање, клијање, бујање, умножавање (франц. *proliferation*), али у жаргонском новинарско-публицистичком смислу та реч означава и ширење нуклеарног оружја на земље које га до тада нису имале.¹¹ Најпре су до тог оружја дошле САД. Његову убилачку и разорну моћ демонстрирале су августа 1945.год., готово три месеца након завршетка Другог светског рата у Европи, бомбардовањем јапанских градова Хирошима и Нагасакија и произвеле застрашујуће људске губитке и разарања. Потом, неколико година касније до тог оружја дошао је и Совјетски савез, а потом и неке друге велике силе. На тај начин је успостављен баланс нуклеарне моћи, односно међусобни страх од узајамног уништења, ако би којом несрећом дошло до тзв. великог рата између две војне и политичке супер силе. Од тада светски мир практично чува стратегија одвраћања која се заснива на сазнању обе супер силе да у међусобном сукобу не би било победника, већ само поражених. Односно, да се ниједан стратешки циљ не може остварити нуклеарним ратом управо зато што не постоји начин да се избегне узвратни удар главног противника. Из тих разлога, иако је у више наврата долазило до заоштравања односа супер сила до крајњих граница, као што је то било случај у време тзв. Кубан-

10) Радован Јовић „Терористичка и диверзантска дејства нуклеарним, хемијским и биолошким борбеним средствима“, ч. Војно дело, бр.5, 1982.год, стр. 118.-128.

11) Bratuljub Kljaić „Veliki rječnik stranih riječi“, Zora, Zagreb, 1968.год., стр. 1070.

ске кризе, обе супер силе су своје стратешке интересе у односу на главног противника остваривале тежишно путем невојних средстава, или вођењем тзв. посредних ратова и ратова ниског интезитета. Све то време непрекидно је вођен тзв. хладни рат тј. рат свим средствима осим међусобне директне примене војне силе. Обе војне супер силе су ратовале на разним меридијанима света осим међусобно, плашећи се директне војне конфротације нуклеарним средствима што би врло извесно довело до обостраног уништења.

За стратегију одвраћања од нуклеарног рата, ствари се компликују онда када у посед нуклеарног оружја долазе друге земље, велике силе, али и оне мање, регионалне и друге. То је најпре био случај са Великом Британијом и Француском, а потом са Кином. Једном започети талас повећања броја земаља које поседују нуклеарно оружје било је тешко зауставити. То је изазвало не малу забринутост света уопште, а посебно две супер силе у страху да не би дошло до неког неконтролисаног ширења поседника тог оружја, нарочито међу земљама које су сматране идеолошки искључивим и војно-политички агресивним и које су својим империјалним и велико државним пројектима претили суседима нарочито оним са којим су имали нерашчишћене историјске рачуне. Да ствари буду још горе и неизвесније, супер силе су се крајње пристрасно држале тако што су подстицале своје савезнике да дођу у посед нуклеарног наоружања, а ревносно су се трудиле да друга страна у томе не успе. Резултат тог непринципијелног односа према ширењу нуклеарног оружја трка у наоружњу се развила до крајњих граница, а процес разоружања никада није дао очекиване резултате, изузев неколико палијативних акција и споразума о ограничавању поседовања неких типова нуклеарног оружја. Ту спадају рецимо Споразум о контроли конвенционалних снага, о смањењу нуклеарних бојевих глава стратегијске намене, Споразум о противракетној одбрани (1972.год.) из којег је Америка изашла у време владавине Џорџа Буша Млађег (2002.год.).

Било како било, већ данас је број поседника нуклеарног оружја нарастао на десетак. Кажемо овако неодређено зато што се тај број не може прецизно одредити, јер неке земље то брижљиво крију како не би дошле под удар санкција УН, а за неке има довољно разлога да се сумња да су у поседу нуклеарног оружја, а неке тиме отворено прете како би отклониле или умањиле војне претње великих или регионалних сила.

Без обзира што овог тренутка не можемо без дилеме утврдити које земље поседују нуклеарно оружје, исто тако без дилеме можемо рећи да је број тих земаља које поседују нуклеарно оружје

већи него 60-тих и 70-тих година прошлог века. Самим тим се повећала и опасност од примене тог оружја у ратовима којих ће бити исто онако како их је било у блиској прошлости. Тим пре што је међународни поредак у хаотичном нeredу, са много кризних жаришта од којих су нека позната од раније, а нека су и новонастала. Посебно је забрињавајуће што су односи међу великим силама никад гори са тенденцијом даљег заостравања. У условима тако заостреног стања у међународним односима, те у околностима да у готово сваком од најврућих кризних жаришта постоје земље које поседују нуклеарно оружје или се са разлогом сумња да то оружје поседује, веома је извесно да је опасност од примене тог оружја у сталном порасту. А, када би једном дошло до његове примене, ескалација би била неминовна. То је само корак до самоуништења света. Дакле, пролиферација оружја за масовно уништавање доприноси опасности од његове примене, па је један од приоритета светске безбедности да се та пролиферација што пре и што ефикасније онемогући.

ЗАКЉУЧАК

Претходна разматрања полазе од става да је глобални мир тј. одсуство тзв. великог нуклеарног рата између две војне супер силе до данас очуван захваљујући равнотежи страха обеју сила, односно њиховом сазнању да свака од њих располаже таквим убојним потенцијалима који су су стању да вишеструко униште противника, те да у таквом рату не би било победника, односно такав рат би за последице имао уништење цивилизације на планети. Равнотежа страха се сазнива и на сазнању да ниједна страна није у стању да својим првим нуклеарним ударом онемогући узвратни удар противника. На том принципу равнотеже страха, без обзира да ли је њихова убојна моћ избалансирана, функционише стратегија одвраћања. То је главни разлог што САД на челу западне војне алијансе (НАТО), али и Запада уопште, у склопу своје стратегије глобалне доминације упорно настоје да Русији одузму могућност благовременог и ефикасног узвратног удара, након евидентираног првог америчког удара по територији Русије или неког од руских савезника. Том циљу посвећене су разноврсне мере и поступци Запада и САД на његовом челу, а посебно следеће:

1. Свеопшта сатанизација Русије и Путина као њеног неоспорног лидера и ширење страха од наводне руске војне агресије на суседе и источно-европске земље: Балтик, Пољска, Румунија, Блиски Исток и Скандинавија. Тиме се настоји оправдати нови талас милитаризације политике уопште, а

- посебно политике руско-европских односа. Стање тих односа је такво да се тзв. врући рат чини никада извеснијим .
2. У својој најновијој стратегији националне безбедности САД су Русију и Кину сврстале у ревизионистичке земље које настоје да тако преобликују међународни поредак да је из њега истисну САД као доминантну силу и себе наметну као силе предводнице. Отуда је један од приоритетних стратешких циљева САД да по сваку цену то онемогуће. Управо то свет води у све отвореније војне конфликте, укључујући и сукоб две војне супер силе, што би директно анулирало учинке стратегије одвраћања у спречавању таквог сукоба.
  3. Ширење нато на Исток је трајно стратешко опредељење америчке стратегије националне безбедности. Поред већ традиционалних прозападних земаља, Америка настоји да у орбити НАТО пакта привуче и неке земље које традиционално и културно-цивилизацијски тамо нису припадале. Ту се, пре свега, мисли на Украјину, Грузију, Азербејџан, Србију и др. На страну све негативне последице по безбедност и развој тих земаља, тај концепт ширења НАТО до физичких граница Русије и распоређивање војних снага дуж тих граница, укључујући и нуклеарна средства, у опасност доводи могућност Русије да узврати на први нуклеарни удар САД и НАТО, што изгледа као врло могућа и вероватна опција. Скраћивањем или потпуним одузимањем времена Русији да узврати, нуклеарни рат НАТО, односно САД против Русије чини све извеснијим, а стратегију одвраћања све неефикаснијом. Да ли ће се то и догодити није могуће тврдо закључити, али да је опасност све изгледнија, то је ван сваке сумње. Владимир Путин је у свом обраћању руској (и светској) јавности покушао да упозори да Русија неће дозволити да буде „ухваћена на спавању“ и у том погледу пружио и низ конкретних доказа, али остаје да се види какав и колики утисак је то оставило на оне којима је превасходно то упозорење било упућено. Остаје, дакле, да се види да ли је Путиново упозорење ојачало стратегију одвраћања или не.
  4. Процес минијатуризације нуклеарног оружја је у поодмаклој фази. Произведене су тзв. мини бомбе. Нова америчка стратегија националне безбедности том типу оружја даје истакнуто место. У њој се предвиђа распоређивање тих минијатурних нуклеарних средстава чак и у европске земље које граниче са Русијом, или су у њеној близини. Ту се мисли на Балтичке земље, Пољску, Румунију и др. Ако се има у виду да и

Русија располаже таквим средствима, није тешко закључити да та чињеница истовремено повећава вероватноћу употребе тих средстава у њиховом евентуалном међусобном ратном сукобу. А, то је директан удар на стратегију одвраћања.

5. Пролиферација нуклеарног оружја је следећи удар на стратегију одвраћања. Повећање броја земаља поседника овог оружја истовремено повећава и опасност од његове употреб. Ствар се додатно компликује опасношћу да та оружја дођу у посед терористичких организација којих је данас све више, нарочито оних крајње екстремних схватања и идеологија. Терористичке групе које би дошле у посед овог оружја знатно би повећале свој уцењивачки потенцијал и биле би још озбиљнија претња светском миру него што су то данас, односно повећала би се вероватноћа примене нуклеарног оружја у политичке сврхе.

ЛИТЕРАТУРА

- Билбија Бојан, „Војна моћ Русије - гарант светског мира“, Печат бр. 510, Београд, 09.03.2018.
- Божих Немања, „Равнотежа силе у војно политичкој моћи САД“, Војно дело, бр.1, Београд, 1978.
- Вулетић Вулета, „О борбеним карактеристикама тактичког нуклеарног оружја“, Војно дело, бр.3, Београд, 1976.
- Јовић Радован, Тероризам и диверзантска дејства НХБ средствима, Војно дело, бр.5, Београд, 1982.
- Кљајић Братољуб, Велики рјечник страних ријечи, Зора Загреб, 1968.
- Лазански Мирослав, лист “Политика”, 03.03.2018.
- Метан Г. Русија-запад: хиљаду година рата: русофобија од Карла Великог до Украјинске кризе, Академска књига Београд 2017.
- Мировић Дејан, Русофобија код Срба 1878-2017, Катена мунди, Београд, 2017.
- National Security Strategy of The United States of America*, www.whitehouse.gov (19. 12. 2017.)
- Радиновић Радован, „Актуелно стање, стратегија и перспективе НАТО савеза“, Безбедносни форум, бр.2, изд. Евроазијски безбедносни форум, Београд, 2016.
- Хофбауер Х. Слика непријатеља-Русија: историја једне демонизације, Албатрос плус, Београд, 2017.

Radovan Radinovic
THE CRISIS OF DETERRENCE STRATEGY

Resume

The paper analyses key factors threatening the efficiency of deterrence strategy. Deterrence and balance of fear have prevented big powers from mutual conflict, which would result with unlimited use of nuclear weapons. Several negative factors endanger the deterrence strategy: 1. enlargement of NATO to Eastern Europe and amassing of military forces on Russian border; 2. installation of anti-rocket shield in Eastern Europe, Far East and Alaska, with the goal to prevent Russia from nuclear response on possible attack of NATO and USA; 3. miniaturization of nuclear arms, production of small bombs of limited effect; 4. proliferation of nuclear weapons. Having in mind these trends, along with the risk of terrorist organizations gaining access to these weapons, we can conclude that the possibility of use of nuclear weapons is larger, which simultaneously devalues the deterrence strategy.

Keywords: *deterrence strategy, nuclear weapons, NATO enlargement, national security strategy, Putin's speech*

---

* Овај рад је примљен 10. априла 2018. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције, 26. априла 2018. године.